

MINISTERSTWO NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
KOMITET POLITYKI NAUKOWEJ

Uwagi
Komitetu Polityki Naukowej z dnia 10 kwietnia 2017 r. na temat
nowej ustawy dotyczącej szkolnictwa wyższego (*Ustawa 2.0*).

Komitet Polityki Naukowej po wnikliwej analizie trzech konkursowych propozycji założeń do ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, po dyskusjach z przewodniczącymi zespołów przygotowujących te propozycje oraz z przedstawicielami MNiSW, a także po dyskusjach we własnym gronie, przedstawia poniżej stanowisko w kluczowych, naszym zdaniem, punktach reformy dotyczących obszaru działania KPN, czyli nauki.

Stanowisko KPN wynika, jak już wspomniano wyżej, z krytycznej analizy propozycji przedstawionych przez trzy zespoły, ale także z uwzględnienia tradycji funkcjonowania wyższych uczelni w Polsce oraz oceny możliwości skutecznego wprowadzenia reform w obecnie istniejących warunkach. Uwzględniliśmy przy tym opinie wyrażane na temat proponowanych reform przez ciała kolegialne reprezentujące świat akademicki oraz w dyskusjach w czasie dotychczasowych posiedzeń Rady Narodowego Kongresu Nauki, a także odbytych już konferencji programowych Kongresu. Uwzględnienie wspomnianych opinii ma charakter autorski w tym sensie, że byliśmy zmuszeni do wyboru rozwiązań spośród propozycji niejednokrotnie mocno zróżnicowanych, a niekiedy wręcz sprzecznych.

1. Ustrój uczelni

Niezbędne jest zwiększenie możliwości działania, a także odpowiedzialności organów jednoosobowych uczelni (rektora i dziekanów) kosztem organów kolegialnych (senatu i rad wydziałów). Pozwoli to na sprawniejsze kierowanie uczelnią i jej jednostkami, a także ułatwi rozliczanie się z realizacji misji i celów uczelni.

Jesteśmy za utrzymaniem wydziałów jako jednostek podstawowych, przy czym uczelnie, w szczególności mniejsze, mogą zrezygnować ze struktury wydziałowej.

Skład senatu powinien określać statut uczelni. Powinni zasiadać w nim przedstawiciele jednostek uczelnianych, przedstawiciel studentów oraz przedstawiciel doktorantów; mogą w nim zasiadać osoby spoza uczelni. W skład senatu nie powinni wchodzić rektor, prorektorzy, dziekan i prodziekani. Pozwoli to na rozdzielenie funkcji zarządczych od

funkcji kontrolnych. Rolą senatu jest wyznaczanie celów rektorowi i rozliczanie go z ich realizacji. Senat powinien także pełnić rolę doradczą. Jego ważnym zadaniem jest wybór rektora zgodnie z procedurą zawartą w statucie uczelni. Naszym zdaniem procedura ta powinna mieć charakter konkursowy i może uwzględniać istnienie powoływanego przez senat zespołu identyfikującego kandydatów na rektora, przy czym kandydaci ci mogą, ale nie muszą być pracownikami uczelni.

Uczelnie powinny mieć możliwość alternatywnego uregulowania ustroju uczelni, w którym senat miałby charakter wyłącznie ciała doradczego i ciała wyłaniającego, przynajmniej na początku, *Radę Uczelni*. Kadencja członków rady nie powinna pokrywać się z kadencją senatu, a w jej składzie, obok przedstawicieli uczelni, powinny znajdować się osoby z szeroko rozumianego otoczenia społeczno-gospodarczego. W radzie uczelni powinien istnieć system kooptacji nowych członków, z chwilą odejścia dotychczasowych. Zadaniem rady uczelni byłoby wyznaczanie celów rektorowi i rozliczanie go z ich realizacji, a także przeprowadzanie konkursowego wyboru rektora.

Rektor mianuje kanclerza uczelni, który odpowiada za sprawy administracyjne w uczelni. Podział kompetencji między rektora i kanclerza reguluje statut uczelni. Rektor mianuje także dziekanów spośród dwóch lub trzech kandydatów przedstawionych przez poszczególne rady wydziałów.

2. Ścieżka kariery

Jesteśmy za utrzymaniem doktoratu, habilitacji i tytułu naukowego przy jednoczesnym zwiększeniu wymagań związanych z uzyskaniem obu stopni i tytułu naukowego, a także zdecydowanym podniesieniem wymagań koniecznych do uzyskania stanowisk uczelnianych, które powinny być uzależnione głównie od jakości osiągnięć naukowych, a nie od posiadanych stopni i tytułu. Dopuszczamy możliwość istnienia doktoratu wdrożeniowego, ale uważamy, że wprowadzenie tzw. habilitacji wdrożeniowej nie jest uzasadnione. Jesteśmy za zniesieniem obligatoryjności habilitacji jako warunku zatrudnienia w uczelni wyższej na stanowisku naukowo-dydaktycznym. Naszym zdaniem habilitacja powinna raczej potwierdzać prawo do uczestniczenia w postępowaniach o nadanie stopni i tytułu, a nie pełnić roli drugiego stopnia naukowego.

Uważamy, że liczba jednostek uprawnionych do nadawania stopni powinna zostać znacznie ograniczona. Przykładowo, prawo do nadawania stopnia doktora habilitowanego powinno przysługiwać jedynie jednostkom kategorii A oraz A+, a stopnia doktora dodatkowo także jednostkom kategorii B¹. Uprawnienia do nadawania stopni powinna mieć uczelnia, ale z możliwością scedowania uprawnień na wydziały.

¹ Obecna kategoria B obejmuje wiele jednostek o znacznie zróżnicowanym poziomie naukowym; kategoria B1 oznacza w tym przypadku podzbiór tych uczelni zawierający tylko najlepsze uczelnie z całej kategorii B.

Podstawowym rodzajem zatrudnienia w uczelni wyższej na wszystkich stanowiskach powinno być zatrudnienie na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, w powiązaniu z okresową oceną pracownika. Stanowiska związane z realizacją ściśle określonych zadań w ściśle określonym czasie (np. w grantach badawczych) powinny być związane z zatrudnieniem na czas określony.

Uważamy za konieczne zróżnicowanie zarobków pracowników wyższych uczelni w zależności od ich wartości na rynku pracy (nie da się zatrudnić świetnego informatyka czy specjalisty od bankowości za takie samo wynagrodzenie, które uzna za satysfakcjonujące np. znakomity kulturoznawca; oczywiście członkowie KPN uznają w tym przypadku uwarunkowania rynku pracy, a nie określają wartości poszczególnych dyscyplin w znaczeniu ogólnym). Nie powinno być, jak dotychczas, górnych pułapów wynagrodzenia. Powinna także istnieć możliwość wypłacania wynagrodzeń z grantów w wysokości konkurencyjnej z poziomem wynagrodzeń w bogatych krajach Unii Europejskiej.

Komitet Polityki Naukowej uważa mobilność pracowników naukowych za bardzo ważny element zwiększania jakości pracy badawczej, pobudzania pozytywnego fermentu intelektualnego w uczelniach, budowy silnych zespołów naukowych, a także ograniczania niektórych patologii, w tym nepotyzmu. Na zwiększenie mobilności powinien wpływać przede wszystkim system zachęt i ułatwień skierowanych zarówno do pracowników jak i uczelni. Uważamy, że stałe zatrudnienie na stanowisku naukowo-dydaktycznym po doktoracie powinno wymagać co najmniej dwuletniego stażu w innej uczelni bądź jednostce badawczej. Przy tym pożądanym jest staż w jednostce zlokalizowanej co najmniej w innym województwie, a najlepiej poza Polską. Mobilność pracowników powinna być wysoko premiowana w ocenie parametrycznej. W przypadku uczelni flagowych należy wprowadzić wymóg przyjmowania na wszystkie stanowiska naukowo-dydaktyczne co najmniej połowy osób spoza macierzystej uczelni (np. osób, które uzyskały doktorat w innych uczelniach), a także utrzymanie tej proporcji w dłuższym okresie czasu. Niektórzy członkowie KPN podkreślają, że koniecznym warunkiem udanej reformy jest radykalne obniżenie wieku kadry naukowej i naukowo-dydaktycznej.

3. Zróżnicowanie misji uczelni

Ważnym elementem zwiększania jakości kształcenia i badań naukowych, przy jednoczesnym lepszym odpowiadaniu na potrzeby regionów jest zróżnicowanie misji uczelni. Proponujemy podział na uczelnie licencjackie (zawodowe), magisterskie i flagowe. W uczelniach zawodowych nie powinno być obowiązku prowadzenia badań naukowych a w ich ocenie parametrycznej nie powinno się uwzględniać osiągnięć w tym zakresie.

Uczelnie flagowe powinny otrzymać wyraźnie większe niż dotychczas wsparcie finansowe z budżetu. Zakwalifikowanie do tej kategorii powinno wymagać spełnienia konkretnych warunków dotyczących liczby jednostek podstawowych kategorii A i A+, mobilności zatrudnianych pracowników, umiędzynarodowienia kadry (do uzyskania

w okresie kilkuletnim), a w okresie pięcioletnim znacznego zmniejszenia całkowitej liczby studentów. Senaty uczelni flagowych powinny wybierać rektora w wyniku konkursu na to stanowisko, spośród kandydatów przedstawionych przez zdefiniowany przez senat zespół identyfikujący. W przypadku istnienia rady uczelni, wybór rektora powinien należeć do jej kompetencji.

Finansowanie uczelni flagowych powinno odbywać się na zasadzie wieloletnich grantów, przyznawanych w konkursach i rozliczanych z osiągnięcia deklarowanych celów. Zdaniem KPN pierwszy konkurs powinien dotyczyć na przykład trzech pilotażowych projektów (ta liczba powinna być podana w warunkach konkursu, ale nie w ustawie). Przykładowo, pierwszy grant powinien obejmować okres pięciu lat, z możliwością jego przedłużenia, przy czym w połowie realizacji (czyli po 2,5 roku) powinno przeprowadzić się kontrolę (*mid-term review*), od której wyniku byłoby uzależnione dalsze finansowanie. Po pięciu latach (i następnie co pięć lat) byłby ogłaszany nowy konkurs na ewentualne przedłużenie wcześniejszych grantów flagowych (*competitive renewal*) oraz na dołączenie do programu uczelni flagowych następnych uczelni. Kryteria kolejnych konkursów powinny być stopniowo zaostrzane, tak by wymusić podnoszenie poziomu przez uczelnie uczestniczące w programie. Liczba finansowanych uczelni flagowych powinna być dostosowana do możliwości finansowych państwa.

4. Finansowanie uczelni

Niezależnie od doceniania samoregulacyjnej i pro jakościowej funkcji pieniądza uważamy, że studia w uczelniach publicznych powinny być bezpłatne.

Komitet Polityki Naukowej uważa, że należy znacząco zwiększyć finansowanie nauki i szkolnictwa wyższego. W celu zwiększenia elastyczności zarządzania uczelniami i lepszej realizacji ich celów, a także ograniczenia biurokracji uważamy, że powinna istnieć możliwość łączenia i dowolnego wykorzystywania przez uczelnie środków z różnych strumieni finansowania.

Postulujemy znaczne zwiększenie kosztów pośrednich w grantach (do 50-60%) i dopuszczenie możliwości wykorzystywania ich w uczelni na dowolne cele. Wiąże się z tym konieczność znacznego zwiększenia budżetu agencji grantowych, a w szczególności Narodowego Centrum Nauki. Zalecamy także ustanowienie programu znacznych dopłat z budżetu dla uczelni, w których będą realizowane prestiżowe granty zagraniczne, np. z Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERC). Ma to stanowić zachętę do zatrudniania przez uczelnie uczonych zdolnych do zdobywania takich grantów. Funkcjonowanie uczelni flagowych będzie wymagało wyraźnego zwiększenia ich finansowania.

Przedstawione propozycje nie powinny być traktowane jako całościowa wizja reformy wyższych uczelni, a jedynie jako opinia Komitetu Polityki Naukowej w punktach, które

uznaliśmy za kluczowe w takiej reformie, a także punktach, które były przedmiotem szczególnie ożywionej dyskusji środowiska akademickiego w ostatnich miesiącach.

Integralnym elementem niniejszej opinii jest załączona tabela porównująca propozycje trzech zespołów, które przygotowały projekty założeń do ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, z propozycjami KPN.

**Przewodniczący
Komitetu Polityki Naukowej**

Prof. dr hab. inż. Andrzej JAJSZCZYK